

УДК 630.91

О. М. Цвях,
к. е. н., доцент кафедри земельного кадастру, Національний університет біоресурсів
і природокористування України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9284-2966>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.24.125

ФІСКАЛЬНО-КРЕДИТНИЙ МЕХАНІЗМ ЕКОНОМІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ОБЛАШТУВАННЯ САМОЗАЛІСНЕНИХ ЗЕМЕЛЬ, ЗАЛІСНЕННЯ МАЛОПРОДУКТИВНИХ УГІДЬ ТА НЕУГІДЬ: ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІСЦЕВИЙ РІВЕНЬ СТАНОВЛЕННЯ

O. Tsvyakh,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Land Cadastre,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

FISCAL AND CREDIT MECHANISM OF ECONOMIC STIMULATION OF SELF-REFORESTATION
OF LANDS, AFFORESTATION OF LOW-PRODUCTIVE LANDS AND NON-FORESTED LANDS:
NATIONAL AND LOCAL LEVEL OF DEVELOPMENT

Обґрунтовано, що фіскально-кредитний механізм економічного стимулювання облаштування самозаліснених земель, заліснення малопродуктивних угідь та неугідь являє собою поєднання методів та інструментів застосування податкових, бюджетних, кредитних, майнових та інституційно-дорадчих стимулів, спрямованих на підвищення заінтересованості лісокористувачів у розширенні площі земель лісогосподарського призначення та зростанні рівня лісистості території. Встановлено, що фіскально-кредитний механізм економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення необхідно сформувати на загальнонаціональному рівні та на рівні територіальних громад базового рівня, щоб повною мірою використати можливості держави та місцевого самоврядування щодо створення сприятливих передумов для диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення реалізації лісогосподарських та лісоохоронних проєктів. Дослідження показали, що основними методами економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення виступають: податкове стимулювання, бюджетне стимулювання, кредитне стимулювання, інституційно-дорадче стимулювання та майнове стимулювання. Виявлено, що податкове стимулювання облаштування самозаліснених земель, заліснення малопродуктивних угідь та неугідь може здійснюватися як через встановлення пільг при сплаті окремих прямих та непрямих податків, так і через звільнення від сплати окремих видів податків. Встановлено, що бюджетне стимулювання лісовідновлення та лісорозведення має передбачати використання інструментів субсидювання, субвенціювання та дотування, зокрема застосування інструменту надання природоохоронних субвенцій з державного бюджету бюджетам нижчого таксономічного рівня в частині модернізації комунальної природоохоронної інфра-

структури та упорядкування комунальних природно-ресурсних активів. Обґрунтовано, що результативне використання інструментів інституційно-дорадчого стимулювання дасть змогу довести лісокористувачам всю необхідну інформацію про наявність фінансових преференцій в частині лісовідновлення та лісорозведення і усунути прояви асиметричності інформації для різних категорій суб'єктів лісогосподарського підприємництва. Доведено, що поглиблення децентралізації влади і бюджетно-фіскальної децентралізації та завершення процесу створення мережі укрупнених територіальних громад сформували передумови для становлення фіскально-кредитного механізму економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення на місцевому рівні.

It is substantiated that the fiscal and credit mechanism for economic incentives for the arrangement of self-forested lands, afforestation of unproductive lands and non-forested lands is a combination of methods and instruments for applying tax, budgetary, credit, property and institutional and advisory incentives aimed at increasing the interest of forest users in expanding the area of forestry land and increasing the level of forest cover. It has been established that a fiscal and credit mechanism for economic incentives for reforestation and afforestation should be formed at the national level and at the level of basic-level territorial communities in order to fully use the capabilities of the state and local self-government to create favourable conditions for diversifying sources of financial and investment support for the implementation of forestry and forest protection projects. Studies have shown that the main methods of economic incentives for reforestation and afforestation are: tax incentives, budget incentives, credit incentives, institutional and advisory incentives, and property incentives. It is found that tax incentives for the arrangement of self-forested lands, afforestation of unproductive lands and non-forested lands can be provided both through the establishment of benefits for the payment of certain direct and indirect taxes and through exemption from certain types of taxes. The author establishes that budgetary incentives for reforestation and afforestation should include the use of subsidies, subventions and grants, in particular, the use of environmental subventions from the State budget to budgets of a lower taxonomic level in terms of modernisation of municipal environmental infrastructure and management of municipal natural resource assets. It is substantiated that the effective use of institutional and advisory incentive instruments will allow to provide forest users with all the necessary information about the availability of financial preferences in terms of reforestation and afforestation and eliminate the manifestations of asymmetry of information for different categories of forestry business entities. It is proved that the deepening of power decentralisation and fiscal decentralisation and the completion of the process of creating a network of enlarged territorial communities have formed the prerequisites for the establishment of a fiscal and credit mechanism for economic stimulation of reforestation and afforestation at the local level.

Ключові слова: фіскально-кредитний механізм, економічне стимулювання, бюджетне стимулювання, земельний податок, лісовідновлення, лісорозведення, екосистемні послуги, територіальні громади.

Key words: fiscal and credit mechanism, economic incentives, budgetary incentives, land tax, reforestation, afforestation, ecosystem services, territorial communities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Результативність застосування методів та інструментів економічного стимулювання облаштування самозаліснених земель, заліснення малопродуктивних земель та неугідь вирішальною мірою залежить від їх

поєднання у певній логічно упорядкованій сукупності, котрею виступає фіскально-кредитний механізм. Формування такого механізму економічного стимулювання має базуватися на існуючих авторських підходах вітчизняних вчених стосовно розроблення такого роду механізмів. Наявні авторські підходи були сформульовані ще в мораторний період і не враховували комплексу земельних трансакцій, котрі почали виникати в

період функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення та дерегуляції земельних відносин.

Також такі механізми не враховували основні тренди поглиблення реформи в системі управління лісами, що не давало можливості використати наявний потенціал економічного стимулювання лісокористувачів максимальною мірою забезпечувати заліснення земель, котрі ще у попередні періоди піддалися природному залісненню і не є придатними для використання для потреб сільськогосподарського виробництва. При формуванні перспективної моделі фінансово-кредитного механізму економічного стимулювання розширення площі земель лісогосподарського призначення доцільно проаналізувати наявний комплекс інституційних розривів та інституційних пасток, котрі не дозволяють усувати фінансовий дефіцит щодо здійснення заходів по природооблаштуванню самозаліснених сільськогосподарських угідь та неугідь. Прикметною рисою становлення фінансово-кредитного механізму економічного стимулювання облаштування самозаліснених земель, заліснення малопродуктивних угідь та неугідь є його інституціоналізація як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Формування фінансово-кредитного механізму економічного стимулювання процесів лісовідновлення та лісорозведення, зокрема облаштування самозаліснених земель, заліснення малопродуктивних угідь та неугідь однозначно має відштовхуватися від основних передумов, сформульованих Н.Мединською, котрі враховують значною мірою виклики воєнного часу, наслідки процесів децентралізації, запуску ринку земель сільськогосподарського призначення та дерегуляції земельних відносин. Такими передумовами виступають: погіршення агрохімічних характеристик та виведення великих площ сільськогосподарських та лісових угідь з продуктивного обігу внаслідок здійснення на їх території бойових дій; наявність значних площ замінованих земель, що унеможлиблює здійснення на їх території природоохоронних заходів; високий рівень розораності земель внаслідок нарощення посівних площ експортно-орієнтованих сільськогосподарських культур; втрата великою кількістю адміністративних районів традиційної сільськогосподарської спеціалізації; розширення посівних площ гумусовибагливих сільськогосподарських культур; високий рівень хімізації сільськогосподарського виробництва внаслідок дефіциту органічних добрив та надмірного застосування препаратів захисту рослин; низька результативність переведення самозаліснених сільськогосподарських угідь у лісові землі; згорання масштабів агролісомеліоративних робіт та мляве заліснення малопродуктивних сільськогосподарських угідь і неугідь [3].

Виокремлені Н.Мединською передумови необхідно враховувати при інституціоналізації інструментально-методологічного забезпечення фінансово-кредитного механізму економічного стимулювання

процесів лісовідновлення та лісорозведення з метою розширення площі земель лісогосподарського призначення і тим самим підвищення рівня лісистості території країни в цілому. Воєнний чинник значно звузив ареал здійснення процесів лісовідновлення та лісорозведення внаслідок ведення активних бойових дій та замінування територій, особливо у прифронтових районах. Вузькі місця в системі антимонопольного регулювання концентрації земельної власності заклали вагомий стимул для використання навіть малопродуктивних сільськогосподарських угідь під посівні площі експортно-орієнтованих сільськогосподарських культур.

Прийнятним для інституціоналізації виступає авторський концепт В. Савчука стосовно формування механізму стимулювання раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення. Такий підхід є цінним для побудови системи економічного стимулювання розширення площі земель лісогосподарського призначення з огляду на те, що саме в зоні осушувальних меліорацій процеси самозаліснення набули найбільших масштабів. Згідно даного підходу система стимулювання раціоналізації аграрного природокористування має охоплювати інституціональні, бюджетно-податкові та кредитно-майнові стимули [4]. В спектрі інституціональних стимулів доцільно взяти на озброєння форми консультування землевласників та землекористувачів в частині доцільності трансформації самозаліснених сільськогосподарських угідь у землі лісогосподарського призначення. Створення дієвої системи консультування має забезпечити усунення проявів асиметричності інформації для різних категорій землевласників та землекористувачів щодо можливості отримання бюджетної підтримки на упорядкування самозаліснених земель та ведення лісового господарства. Якщо бюджетно-податкові стимули вже певною мірою інституціоналізовані, а в умовах поглиблення децентралізації сформувалося підґрунтя їх використання на рівні територіальних громад, то кредитно-майнові стимули перебувають у латентному стані.

Вищим рівнем системності щодо формування механізму економічного стимулювання процесів екологізації землекористування через розвиток технологій органічного землеробства відзначається авторський підхід Ю. Заставного, який враховує вигоди та переваги децентралізації і більшою мірою пов'язаний з рівнем територіальної громади базового рівня. Підхід Ю. Заставного в частині диверсифікації методів та інструментів економічного стимулювання екологізації землекористування може бути адаптований до специфіки економічного стимулювання розширення площі земель лісогосподарського призначення. Згідно його концепту, такий механізм має охоплювати: фінансові, бюджетні, інституційно-дорадчі та майнові методи. Фінансові методи конкретизуються через такі інструменти: надання пільг при сплаті земельного податку та орендної плати землекористувачам; звільнення від сплати земельного податку та орендної плати землекористувачів; звільнення від сплати інших місцевих податків та зборів; податкові канікули. До бюджетних інструментів він відносить: оплата вартості трансакцій із земельними ділянками; ком-

пенсация та відшкодування втрат; пряма фінансова підтримка. Інституційно-дорадчі інструменти охоплюють: надання консультацій стосовно застосування сучасних методів та технологій; надання консультацій стосовно можливостей отримання державної бюджетної підтримки; надання консультацій щодо створення обслуговуючих кооперативів; надання консультацій щодо зміни цільового призначення окремих категорій земель та здійснення операцій купівлі-продажу земельних ділянок. Майнові методи включають такі інструменти: спрощення процедури надання земель комунальної власності в тимчасове користування; викуп земельних ділянок; реалізація угод публічно-приватного партнерства; фінансування муніципального замовлення [1]. Для використання повною мірою перерахованих методів та інструментів для стимулювання переведення самозаліснених сільськогосподарських угідь у лісові землі доцільно сформулювати пакет стимулів для органів місцевого самоврядування територіальних громад базового рівня, щоб підвищити їх заінтересованість у зростанні рівня лісистості підзвітних їм територій. Це стане поштовхом для формування інституційної підґрунтя використання фіскальних, бюджетних, інституційно-дорадчих та кредитно-майнових інструментів стимулювання процесів лісовідновлення та лісорозведення, облаштування самозаліснених земель, заліснення малопродуктивних земель та неугідь.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є розроблення фіскально-кредитного механізму економічного стимулювання облаштування самозаліснених земель, заліснення малопродуктивних угідь та неугідь на загальнонаціональному та місцевому рівнях.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Україна відзначається одним з найвищих рівнем розораності у Європі. Це стало наслідком того, що в останні десятиліття в аграрному секторі національного господарства виник галузевий перегин, який полягає у гіпертрофованому розвитку рослинницької галузі, проявом чого стало прискорене збільшення посівної площі експорто-орієнтованих сільськогосподарських культур. Така ситуація створила загрозу для посилення процесів ерозії та дефляції ґрунтів. А це у свою чергу потребує збалансування структури земельного фонду через зростання площі земель лісгосподарського призначення, що дасть можливість зміцнити агроландшафти та усунути комплекс еколого-деструктивних процесів у сільськогосподарському землекористуванні.

Досягнення означеного пріоритету потребує підвищення рівня лісистості території в цілому як за рахунок активізації процесів лісовідновлення, так і за рахунок лісорозведення. В умовах дерегуляції земельних відносин сформувалися сприятливі передумови для суттєвого збільшення масштабів лісорозведення за рахунок заліснення малопродуктивних сільськогосподарських угідь, котрі були переведені із державної у комунальну форму власності. При цьому вирішального значення набуває завдання формування сучасно-

го механізму стимулювання процесів заліснення, щоб розширити ареал нарощення лісоресурсного потенціалу та збалансувати земельний фонд окремих регіонів та територіальних громад базового рівня. Нинішній перелік інституціоналізованих інструментів економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення є надмірно звуженим, тому не забезпечує очікуваних результатів.

У багатьох регіонах України в структурі сільськогосподарських угідь значну частку займають малопродуктивні угіддя, які не забезпечують прийнятних рівнів врожайності, тому їх використання у продуктивному сільськогосподарському обороті не дасть значного економічного ефекту. З огляду на це, доцільним є заліснення даної категорії сільськогосподарських угідь. Їх заліснення дасть змогу укріпити агроландшафти та забезпечити приріст недревної сировини вже у короткостроковій перспективі. Також заліснення малопродуктивних сільськогосподарських угідь та порушених земель створить просторово-ресурсну базу для розвитку зеленого туризму та мисливського господарства. Також введення додаткових потужностей у сектор зеленого туризму та сектор мисливського господарства створить додаткові можливості для зростання податкових надходжень у бюджети різного таксономічного рівня, в першу чергу у бюджети територіальних громад базового рівня. Тому механізм стимулювання раціонального використання та охорони земель має охоплювати підйоми, які підвищуватимуть зацікавленість землевласників заліснювати малопродуктивні та порушені сільськогосподарські угіддя, а також неугіддя [3].

Виходячи з існуючих реалій у лісовому секторі національного господарства та враховуючи основні тренди у розширеному відтворенні лісоресурсного потенціалу, варто взяти до уваги концептуальний підхід І. Синякевича. У відповідності з цим підходом, реформування лісового господарства України може бути ефективним лише тоді, коли воно пов'язане із впровадженням нових методів лісового менеджменту і посиленням стимулюючої функції традиційних інструментів лісової політики, що використовуються для досягнення цілей національної лісової політики. Пропонується власне групування інструментів лісової політики за напрямками їх впровадження у практику, зазначаючи, що деякі з них у практиці національної лісової політики не використовуються, зокрема: лісові такси на недревні рослинні ресурси лісу; економічна оцінка лісових ресурсів і земель; лісові аукціони; екологічні податки за погіршення стану природних об'єктів; податок на лісовий дохід; екологічне мито; компенсації підприємствам лісового господарства за особливий режим лісокористування; пільгове кредитування підприємств лісового господарства; екологічне страхування; екологічна застава; екологічна сертифікація лісів; екоаудит; індикатори сталого розвитку лісового господарства [5].

Водночас у спектрі пріоритетів економічного стимулювання у лісоресурсній сфері відсутнє розширення площі земель лісового фонду, що не дозволяє забезпечити позитивні зрушення у динаміці лісистості території країни. Певною мірою мляві темпи лісорозведення також пов'язані з відсутністю ефективної системи

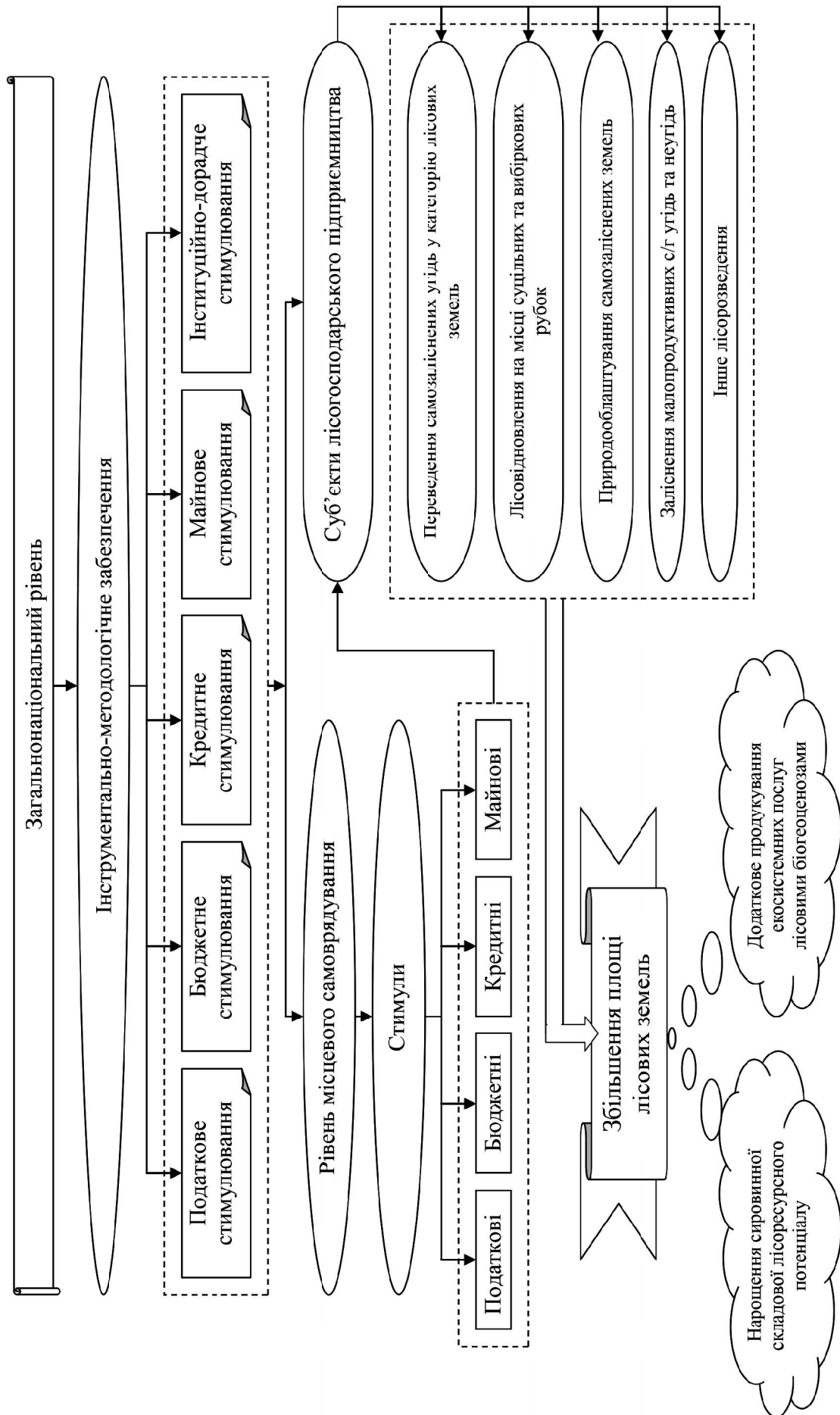

Рис. 1. Фіскально-кредитний механізм економічного стимулювання розширення площі лісових земель в Україні

Джерело: розроблено автором.

прямої та непрямої бюджетної підтримки лісового бізнесу через значний часовий лаг між посадкою лісу та його стиглістю. Підвищення привабливості лісового бізнесу, в першу чергу в частині лісовідновлення та лісорозведення якраз і залежить від використання інструментів дотування та субвенціювання. В адміністративних районах Поліського та Карпатського економічних регіонів сформувалися сприятливі передумови для розширення площі земель лісогосподарського призначення за умови активізації процесів лісорозведення на малопродуктивних сільськогосподарських угіддях та неугіддях. Але досягнення позитивних результатів в цьому напрямі потребує інституціоналізації інструментів економічного стимулювання процесів лісорозведення та упорядкування самозаліснених сільськогосподарських земель.

Розширення площі лісових земель потребує застосування комплексу інструментів, методів та важелів регуляторного впливу на постійних та тимчасових лісокористувачів, а також на суб'єкти аграрного підприємництва та домогосподарства, що у свою чергу вимагає модернізації фінансово-економічного механізму лісогосподарювання. Дієвість таких регуляторів матиме найбільший ефект за умови, якщо вони носитимуть стимулюючий характер. З огляду на це, формування інструментарію стимулювання розширення площі лісових земель стає магістральним елементом модернізації фінансово-економічного механізму лісогосподарювання в цілому [2].

Виходячи зі специфіки розширеного відтворення та господарського освоєння лісоресурсного потенціалу та резервів розширення площі лісових земель можна констатувати, що фінансово-кредитний механізм економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення необхідно сформувати на загальнонаціональному рівні та на рівні територіальних громад, щоб повною мірою використати можливості держави та місцевого самоврядування щодо створення сприятливих передумов для диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення реалізації лісогосподарських та лісоохоронних проєктів. На загальнонаціональному рівні фінансово-кредитний механізм економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення має охоплювати широкий спектр методів та інструментів регуляторного впливу на процеси розширеного відтворення лісової складової природного багатства країни. Основними методами економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення виступають: податкове стимулювання, бюджетне стимулювання, кредитне стимулювання, інституційно-дорадче стимулювання та майнове стимулювання (рис. 1).

Доцільність інституціоналізації перерахованих методів економічного стимулювання впливає також з необхідності повноцінної імплементації базових положень Єдиної сільськогосподарської політики ЄС, котра передбачає застосування комплексу стимулів, які підвищують заінтересованість суб'єктів аграрного бізнесу у залісненні сільськогосподарських угідь. Поширення такої практики дало можливість окремим європейським країнам суттєво підвищити рівень лісистості території і збалансувати структуру земельного фонду країни в цілому.

Диверсифікація методів та інструментів економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення також необхідна для прискореного відновлення лісових біогеоценозів, яким було нанесено природо-руйнівний та еколого-деструктивний вплив активними бойовими діями ворога. Прискорені темпи лісовідновлення та лісорозведення також необхідні для виконання вимог ЄС щодо збільшення площі земель природно-заповідного фонду. Переведення малопродуктивних сільськогосподарських угідь та неугідь у категорію природоохоронних земель з подальшим їх залісненням дасть змогу сформувати просторово-територіальний базис для нарощення лісового біорізноманіття. Вказаний механізм економічного стимулювання також має детермінуватися базовими положеннями Глобальної кліматичної угоди, зокрема в частині продукування кисню та зв'язування вуглецю.

Вагомого значення набуває формування фінансово-кредитного механізму економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення на загальнонаціональному рівні з метою створення умов для поєднання коштів публічних бюджетів та коштів корпоративного сектора для фінансово-інвестиційного забезпечення процесів заліснення. Базовою інституціональною передумовою формування такого механізму є внесення змін та доповнень у Податковий та Бюджетний кодекси України в частині інституціоналізації інструментів економічного стимулювання процесів лісовідновлення та лісорозведення.

Ключовою складовою фінансово-кредитного механізму економічного стимулювання процесів розширення площі лісових земель виступає система податкового стимулювання. Податкове стимулювання може здійснюватися як через встановлення пільг при сплаті окремих прямих та непрямих податків, так і через звільнення від сплати окремих видів податків. Застосування інструментів податкового стимулювання заліснення малопродуктивних сільськогосподарських угідь спостерігається у країнах ЄС і відзначається високим рівнем результативності. Бюджетне стимулювання передбачає використання інструментів субсидіювання, субвенціювання та дотування. Зокрема, вже тривалий період використовується інструмент надання природоохоронних субвенцій з державного бюджету бюджетам нижчого таксономічного рівня. Такого роду субвенції надаються для здійснення природоохоронних заходів, які стосуються комунальної природоохоронної інфраструктури та комунальних природно-ресурсних активів.

Необхідною умовою отримання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення природоохоронних заходів на об'єктах комунальної власності є співфінансування з місцевих бюджетів у розмірі не менше ніж 10 відсотків загальної кошторисної вартості природоохоронного заходу, залучення на ці цілі інших джерел, не заборонених законодавством. Ще однією умовою надання субвенцій на фінансування природоохоронних заходів є наявність програм з охорони навколишнього природного середовища.

Інструмент субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення природоохоронних за-

ходів на об'єктах комунальної власності використовувалися в попередні періоди. Зокрема, були надані значні суми субвенцій з державного бюджету обласним бюджетам для ліквідації наслідків стихійного лиха, що сталося 23-27 липня 2008 року. У 2012 році була профінансована субвенція з державного бюджету обласному бюджету Івано-Франківської області для здійснення природоохоронних заходів із видалення, перевезення та утилізації небезпечних відходів гексахлорбензолу у зоні консервації Домбровського кар'єру в Калуському районі.

Інструмент субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення природоохоронних заходів використовується надто мляво, оскільки місцеві бюджети не мають можливості виконати вимоги щодо співфінансування. Виконання цих вимог стане можливим за умов зміни співвідношення розподілу екологічного податку в бік збільшення частки його концентрації у місцевих бюджетах. Більше того, коли екологічний податок, закріплений за місцевими бюджетами, буде надходити до спеціального фонду місцевого бюджету відповідного таксономічного рівня [3].

Доцільність використання природоохоронних субвенцій пояснюється також суттєвим розширенням площі сільськогосподарських земель комунальної власності, оскільки внаслідок дерегуляції земельних відносин у 2021 році територіальні громади базового рівня отримали значні площі сільськогосподарських земель державної власності поза межами населених пунктів. За експертними оцінками значна частина сільськогосподарських земель, які були передані у комунальну власність, вже тривалий період піддається природному залісненню, що фактично їх перетворює у вкриті лісом площі. Природоохоронна субвенція за таких умов має спрямовуватися на природооблаштування самозаліснених сільськогосподарських угідь, щоб профінансувати комплекс необхідних лісгосподарських заходів відповідно до вимог ведення невиснажливого та безперервного лісового господарства. Використання такого інструменту бюджетного стимулювання дасть можливість прискорити процеси розширення площі лісових земель і сформувати просторово-територіальний базис для розширеного відтворення та господарського освоєння лісоресурсного потенціалу.

Прикметною рисою наявної системи економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення є фактична відсутність підсистеми кредитного стимулювання. Певною мірою така ситуація пояснюється незрозумінням вітчизняної фінансово-банківської системи та недостатнім рівнем концентрації позикового капіталу. Надмірно високі процентні ставки під які комерційні банки надають кредитні ресурси унеможливають застосування інструментів кредитного стимулювання. Ситуація змінилася в останні роки, оскільки було інституціоналізовано ринок земель сільськогосподарського призначення та проведено дерегуляцію земельних відносин, що створило передумови для здійснення іпотечно-заставних операцій, що підвищує можливість реального запуску ринку позикового капіталу в системі розширення площі земель лісгосподарського призначення. Створення спеціалізованих фінансово-банківських установ, котрі спеціалізують-

ся на кредитуванні проєктів перерозподілу земельної власності, підвищить ймовірність отримання кредитних ресурсів за прийнятними для суб'єктів підприємницької діяльності ставками. Державні комерційні банки повинні кредитувати постійних лісокористувачів в частині розбудови ними інфраструктури лісовідновлення і лісорозведення.

Одним із блоків фіскально-кредитного механізму економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення є майнове стимулювання. Інструментом майнового стимулювання виступає надання державними органами та органами місцевого самоврядування земельних ділянок спеціалізованим лісгосподарським підрозділам для здійснення на цих ділянках процесів лісорозведення. Земельна дерегуляція 2021 року на порядки збільшила банк сільськогосподарських земель комунальної власності, що водночас розширило потенціал майнового стимулювання суб'єктів лісгосподарського підприємництва на муніципальному рівні. Також доцільно сформувати критеріальну базу для передачі постійним лісокористувачам самозаліснених сільськогосподарських угідь для здійснення на них науково обґрунтованих лісгосподарських заходів і нарощення тим самим сировинної складової лісоресурсного потенціалу та потенціалу екосистемних послуг, котрі продукуються лісовими біогеоценозами.

Невід'ємною складовою фіскально-кредитного механізму економічного стимулювання розширення площі земель лісгосподарського призначення є блок інституційно-дорадчого стимулювання. Тобто постійному лісокористувачу, котрий здійснює процеси лісовідновлення та лісорозведення, природооблаштування самозаліснених угідь, надається безоплатна консультативна допомога щодо можливостей отримання грантових та кредитних коштів, оформлення землепорядкової документації. Результативне використання інструментів інституційно-дорадчого стимулювання дасть змогу донести лісокористувачам всю необхідну інформацію про наявність фінансових преференцій в частині лісовідновлення та лісорозведення і усунути прояви асиметричності інформації для різних категорій суб'єктів лісгосподарського підприємництва.

Перераховані складові фіскально-кредитного механізму економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення на загальнонаціональному рівні певною мірою здійснюють регуляторний вплив на органи місцевого самоврядування та суб'єкти лісгосподарського підприємництва. Зокрема інститут природоохоронних субвенцій для природооблаштування самозаліснених земель виступає стимулом для органів місцевого самоврядування забезпечувати переведення самозаліснених сільськогосподарських угідь у категорію лісових земель. Водночас поглиблення децентралізації влади, бюджетно-фіскальної децентралізації та завершення процесу створення укрупнених територіальних громад сформували передумови для формування фіскально-кредитного механізму економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення на місцевому рівні.

Поряд з інструментами економічного стимулювання процесів лісовідновлення та лісорозведення, котрі інституціоналізовано на загальнонаціональному рівні,

варто використовувати інструменти такого стимулювання на рівні органів місцевого самоврядування. Мова йде про податкові, бюджетні, кредитні та майнові інструменти-стимули. Такі інструменти-стимули мають мотивувати постійних лісокористувачів реалізовувати проєкти підвищення рівня лісистості як країни в цілому, так і територіальних утворень. Податковим стимулом виступає зниження ставок земельного податку та орендної плати за користування земельними ділянками за умови реалізації проєктів лісовідновлення та лісорозведення.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Поєднання методів та інструментів економічного стимулювання лісовідновлення та лісорозведення, які інституціоналізовано на загальнонаціональному рівні і на рівні територіальних громад, дасть змогу отримати позитивний синергетичний ефект, що проявлятиметься у збільшенні кількості переведень самозаліснених угідь у категорію лісових земель, своєчасному лісовідновленні на місці суцільних та вибіркового рубок, зростанні площі здійснення заходів з природооблаштування самозаліснених земель, збільшенні площ заліснення малопродуктивних сільськогосподарських угідь та неугідь, використанні сучасних методів та технологій лісорозведення.

У підсумку це дасть можливість збільшити площі лісових земель та розширити просторово-територіальний базис для нарощення сировинної (деревна та недеревна лісосировина) складової лісоресурсного потенціалу і додаткового продукування екосистемних послуг лісовими біогеоценозами. Результативна комерціалізація екосистемних послуг лісів, тобто залучення у господарський обіг рекреаційної, середовищезахисної, водорегулюючої, агролісомеліоративної функцій, дасть можливість підвищити інвестиційну привабливість лісового бізнесу, незважаючи на значний часовий лаг між посадкою та стиглістю лісових культур.

Література:

1. Заставний Ю.Б. Фінансово-економічне регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в секторі сільських домогосподарств. Економіка та держава. 2020. № 4. С. 251—256.
2. Марчук Ю., Карпук А., Кріль А., Буценко Р. Стимулювання збільшення площі лісових земель в контексті модернізації фінансово-економічного механізму лісгосподарювання в Україні: пріоритети, інструменти та інститути. European journal of economics and management. 2022. Volume 8. Issue 6. 27—38.
3. Медінська Н.В. Формування економічного механізму природокористування в умовах децентралізації: теорія, методологія, інститути. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. Спеціальність 08.00.06 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища". К., НУБіП України. 524 с.
4. Савчук В.В. Стимулювання раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення на транскордонних територіях. Агросвіт. 2018. №9. С. 33—38.
5. Синякевич І.М. Система інструментів лісової політики. Яким чином її реформувати і ефективно використовувати? Деревообробник. 2000. № 16. С. 20.

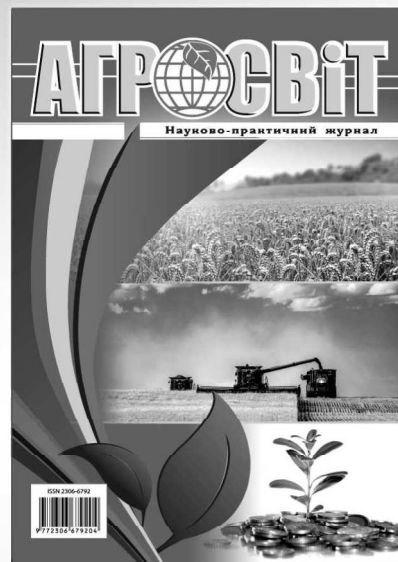
References:

1. Zastavnyy, Y. (2020), "Financial and economic regulation of organic agricultural production in the rural household sector", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 4, pp. 251—256.
 2. Marchuk, Yu. Karpuk, A. Krol', A. and Butsenko, R. (2022), "Stimulating the increase in the area of forest lands in the context of modernization of the financial and economic mechanism of forest management in Ukraine: priorities, tools and institutions", *European journal of economics and management*, vol. 8, no. 6, pp. 27—38.
 3. Medyn's'ka, N.V. (2023), "Formation of the economic mechanism of nature management in the conditions of decentralization: theory, methodology, institutions", Doctor Thesis, Economy, NUBiP Ukraine, Kyiv, Ukraine.
 4. Savchuk, V. (2018), "Stimulation of the rationalization of agrarian nature management in drained area on transboundary territories", *Agrosvit*, vol. 9, pp. 33—38.
 5. Syniakevych, I.M. (2000), "The system of forest policy instruments. How to reform it and use it effectively?", *Derevoobrobnyk*, vol. 16, pp. 20.
- Стаття надійшла до редакції 03.12.2024 р.*

АГРОСВІТ

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292